

БЪЛГАРИНЪТ МЕЖДУ ОРИЕНТА И ЕВРОПА – ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРЕН УРОК В VII КЛАС. ИСТОРИЧЕСКИТЕ ПРОЦЕСИ СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО, ПРЕТВОРЕНИ В ЛИТЕРАТУРАТА И ИЗКУСТВОТО

Ангелина Борисова Маркова, Теодора Методиева Пашалиева
Първо ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, Гоце Делчев

BULGARIANS BETWEEN THE ORIENT AND EUROPE – INTERDISCIPLINARY LESSON IN 7-TH GRADE. THE HISTORICAL PROCESSES AFTER THE LIBERATION, TRANSFIGURED INTO LITERATURE AND ART

Angelina Borisova Markova, Teodora Metodieva Pashalieva
First Primary School „St. Cyril and St. Methodius“, Gotse Delchev

Abstract: Bulgarians between the Orient and Europe is an interdisciplinary practice lesson in VII class, which combines the Bulgarian language, literature, history, music, arts and uses resources from the information technologies. It's like a journey into the time of post-liberation reality, where the revival ideas and moral values were forgotten. The goal of this lesson is on basis of historical documents and Aleko's literary works „To Chicago and Back“ and „Bay Ganyo“ students to discover the new aspirations of the Bulgarian person, his new place in the Bulgarian society and in the European space. Through the very useful for the students comparison between historical text sources and literature pieces, seventh-graders perceive and comment on the authenticity of the facts and the role of literature's figures of speech and the viewpoint and imagination of the author. In the suite „Bay Ganyo“ from Veselin Stoyanov, students discover literary images embedded in music. With cartoons, created by the seventh-graders the main character is presented in the fine arts. Role-playing games recreate the spirit of the era and students fall into the atmosphere of the late 19th century.

The lesson relies on teamwork and research, on the analysis and interpretation of specific features of literary characters and their comparison with historical figures and events.

Keywords: the Bulgarian, Orient, Europe, historical documents, Literary work

„Българинът между Ориента и Европа“ е интердисциплинарен урок упражнение в VII клас, който съчетава български език и литература, история и цивилизации, музика, изобразително изкуство и използва средствата на информационните технологии. Той е едно своеобразно пътуване във времето на следосвобожденската ни действителност, когато са забравени възрожденските идеали и моралните ценности са подменени. Целта е на базата на изучените Алекови творби „До Чикаго и назад“ и „Бай Ганьо“ по БЕЛ, и на историческите документи учениците да разкрият новите стремежи на българина, новото му място в българското общество и в европейското пространство.

Идеята е да се направи сравнение между историческите документи за социалните и обществените промени в България след Освобождението и отражението им в литературата и изкуството. На базата на това сравнение седмокласниците коментират достоверността на фактите и ролята на художествените средства. Изтъкват гледната точка и фантазията на автора като елементи от литературата. Чрез сюитата „Бай Ганьо“ от Веселин Стоянов учениците откриват литературните образи, въплътени в музиката. С карикатури и шаржове е представен героят в изобразителното изкуство. Учениците създават рисунки, свързани с темата, и те са част от интериора на класната стая при провеждането на урока. Чрез сценични и ролеви игри се пресъздава духът на епохата и седмокласниците пресъздават атмосферата на времето от края на XIX век.

За да се предизвика интересът на учениците в началото на урока, използвахме въздействието на музиката. Тя създава ведро настроение, събужда позитивен интерес, действа мотивиращо и насочва вниманието на учениците към поставената тема. Така се тренира едно от основните умения, които трябва да

изграждат учениците – слушане с разбиране. Урокът започва със сюитата „Бай Ганьо“ от Веселин Стоянов, защото вдъхновява, поражда асоциации и насочва учениците към темата на урока. Мелодията улеснява процеса на учене.

За да се задържи максимално дълго интересът на учениците към темата на урока, използваме редуване на разнообразни методи и похвати на преподаване. Последователността е съобразена с редуването на задълбочената работа и по-лека, разведряваща обстановката дейност. В урока са използвани беседа, сценична и ролева игра, изследователска работа, изпълнение на песен, работа с изображения и с исторически текстове.

На фона на звученето на музикалната творба учителят по БЕЛ прави въведение в темата, като насочва вниманието на учениците към чертите на българина след Освобождението: любопитство, любознателност и търсене на своето място в света. Коментират се въпроси, свързани с възвишените ценности от отминалата епоха на Възраждането. Разсъждава се върху фалшивите ценности на практическия човек след Освобождението. Акцентира се върху образа на Бай Ганьо, възплътил белезите на епохата. Прави се преход към историческата обосновка, в която се появява героят. Учителят по история и цивилизации насочва вниманието на учениците към особеностите на времето след Освобождението. С помощта на беседа се проследява отдалечаването от възрожденските идеали и появата на новите стремежи на българина към модернизиране. Акцентът е поставен на времето на управление на Стефан Стамболов. Учениците изтъкват характерните белези на управлението, противоречивостта и приносът за модернизирането на страната. Отварянето на България за Европа се представя чрез изследователска работа на учениците за Пловдивското изложение.

Залага се на екипната и изследователската работа на учениците, на тълкуване и интерпретиране на черти на литературни герои и сравнението им с исторически личности и събития. Екипната работа е много полезна, защото в нея както учениците, така и учителите проявяват готовност за сътрудничество. Изгражда се умение за поемане на лична отговорност. Развиват се комуникативните умения. Тя се приема от учениците с въодушевление, но трябва да се спазват определени норми при планирането ѝ. Участниците в групата трябва да се разбират. Ако не се харесват, няма добри резултати. Учителят, който добре познава учениците, не трябва да допусне в едната група да бъдат всички по-активни ученици, а в друга да бъдат събрани по-пасивните. Необходимо е и на по-изоставащите ученици да се дава възможност да се изказват. Учителят подпомага отговора с помощни въпроси, подсеща и дава насоки, без да отговаря вместо ученика, допълва при непълен отговор и напредване на времето. Насърчава ученика с окуражаващи реплики. Класът предварително е разделен на шест екипа. Екипите имат поставени изследователски задачи, свързани с проследяване на модернизацията на България при управлението на Стефан Стамболов и проучване на Пловдивското изложение. Всеки ученик предварително е получил индивидуална задача да открие информация за определени участници, събития и дейности, свързани с изложението. Задачите трябва да се поставят ясно. Ако се поставят непосредствено в часа и веднага трябва да се работи по тях в същия час, опитът показва, че е най-добре да бъдат постоянно на екрана при използване на мултимедийни средства, за да се виждат от всички ученици в групата.

Информацията се обобщава и се представя с мултимедийна презентация. Тук учителят има ролята на консултант. Дава насоки на учениците по време на изследователската работа. Посочва източниците на информация, помага при подреждането и редактирането на информацията и при създаването на мултимедийната презентация.

Изследователската работа е важна в урока. Свързана е с търсене на информация за особеностите на управлението на Стефан Стамболов и Пловдивското изложение. Голяма част от учениците прибягват единствено до търсене на информация в интернет. За да не се търси безцелно и за да е сигурен учителят в безопасното сърфиране на учениците, той предварително посочва адресите в интернет и конкретните задачи, които трябва да се изпълнят. Задачите трябва да са ясни, конкретни и разбираеми за ученика. Учителят предварително проверява източниците и се убеждава, че там се съдържа необходимата информация за работа по поставените задачи.

В урока всеки ученик представя своя слайд от презентацията. Тук работата с изображения е много важна. Изображенията могат да бъдат снимки, рисунки, карикатури и т. н. Някои от тях са създадени от учениците, други са исторически изображения, включени в мултимедийната презентация, които трябва да бъдат анализирани. Те илюстрират важно събитие или епоха, свързана с темата. С тях се затвърждават и се разширяват знанията. Всяко изображение предава определено внушение, има емоционално въздействие и обогатява познанията на учениците.

Нерядко се случва изображението да породи интереса на ученика към събитието или личността. Това е така, защото то помага на учениците да се пренесат във времето на даденото събитие, да го съпреживеят през очите и чувствата на хората, участвали в тях. Така историята оживява.

В подготовката за урока учениците получават задача да проучат определени изображения и да ги представят. Учителят много точно и ясно трябва да постави въпросите, на които да отговорят учениците. Основните въпроси са кой е авторът, с какви материали работи, коя епоха, събитие, личност представя, с каква цел създава изображението, как въздейства то, каква информация носи, какво е историческото значение на изображението.

Работата с документи (исторически текстове) е от първостепенно значение. Учениците представят документите, като изтъкват автора, уточняват свидетел ли е на събитието, съвременник ли е на епохата. Определят вида на документа, времето и целта на създаване, темата и идеите, които внушава, посланията, които носи документът.

Важно е документите не само да се анализират, но и да се съпоставят. Освен въпросите кога, къде и от кого е създаден източникът, е важно винаги да се има предвид какъв вид е източникът – официален, документален, лична история, с каква цел е създаден и кого обслужва.

Учителят по история и цивилизации прави обобщение на информацията и преход към отражението на историческите събития в изкуството. Коментира се промяната на модата в облеклото. Момичета демонстрират дамско облекло от края на XIX век.

Изтъкват се промените, настъпили в българското изкуство след Освобождението. Акцентът се поставя на музиката. Учителят по музика насочва вниманието към развитието на музиката. Прави се сравнение между българската и европейската музика от последните десетилетия на XIX век. Учениците изпълняват народната песен „Китчице, буйна лобода“ и се прави извод, че народното песенно творчество стои в основата на българската музикална култура. Сравнява се с европейската музика, като учениците слушат и след това коментират музикални творби от Западна Европа.

Учителят по БЕЛ ориентира мисълта на учениците към отражението на събитията от края на XIX век в литературата. Прави се сравнение на Пловдивското изложение с Чикагското. Разглежда се описанието на Чикагското изложение и мястото на българския павилион. Тълкува са ролята на иронията и контраста като изразни средства, с които Алеко Константинов съпоставя българското участие на фона на световните постижения на науката и техниката. Обсъждат се образите на Шопов, Айвазян и Ганьо Сомов. Разкрива се образът на интелигентния българин в лицето на пътешаца.

Сценичните игри внасят емоционално въздействие в урока. В своята същност те представляват организиране на представление. Участници са част от учениците, избрали този тип екипна работа. Актьорите са с подходящо облекло и поставят акцент с поведението и репликите на значимо събитие или личност. Останалите ученици не са просто публика, която се забавлява. Те трябва внимателно да следят действията и диалозите, защото имат задача да извлекат информация и да се направят изводи и обобщения.

Със сценична игра се представя българинът в Новия свят. Съпоставят се различните социални типове от епохата. Учениците трябва да открият разликите между Алеко и неговия герой Бай Ганьо след сценичната игра и в края на часа всеки ученик да напише и да залепи на изображенията им на дъската по едно характерно качество на героя и автора. За въздействието на сценичните и ролеви игри е необходим реквизит, който набавяме от Общинския исторически музей в гр. Гоце Делчев.

При обсъждането на поведението на Бай Ганьо в Европа учителят по музика представя образите на Бай Ганьо и виенчанката в сюитата „Бай Ганьо“ от Веселин Стоянов. Учениците трябва да чуят откъсите от музикалното произведение и да разпознаят двата образа. Дамата от Виена седмокласниците свързват с виенския валс, а образа на Бай Ганьо с тежката българска ръченица.

Урокът завършва с въпрос провокация – дали Бай Ганьо е герой, отразяващ националните черти на българина от епохата, или е социален тип. Отговорът се дава от учениците с интерактивна игра. Учениците изтъкват по една национална черта на образа и един социален белег на епохата.

Оценяването е много важен фактор за добрата работа на учениците. То трябва да бъде ясно още преди началото на работата. Правилата трябва да бъдат ясни преди урока. Всеки участник трябва да знае, че е отговорен за действията си в екипа и от него зависи резултатът. Предварително трябва да се знае как ще се отговаря – дали ще има говорител на екипа, или всеки ще отговаря на определен въпрос. Вторият вариант е по-подходящ при уроци, в които броят на въпросите отговаря на броя ученици в групата, т. е. за всеки ученик има въпрос и никой не е пренебрегнат. Важно е да се използва този вариант в открити уроци, в които всеки родител иска да види работата на своето дете.

Целта на интердисциплинарния урок е чрез съчетаване на знанията по история и цивилизации и български език и литература учениците да осмислят епохата, идеите и събитията; да разберат, че литературата е рефлекс на историята, че тя разкрива със силата на художественото слово значими исторически събития, личности, идеи. Но те са интерпретирани през гледната точка на автора на творбата. Музиката, изобразителното изкуство и информационните технологии се включват за онагледяване и емоционално въздействие. Те дават мотивационен заряд.

Очакваните резултати са: учениците да добият цялостна представа за живота на хората в следосвобожденската епоха, като се съчетават знанията им по БЕЛ, история и цивилизации и музика; да почувстват литературата като отражение на историческото минало, а музиката и изобразителното изкуство – като неизменна част от живота на човека; изкуството да възприемат като средство за изразяване на мисли, чувства, идеи, емоции; да доразвият уменията за работа с исторически извори, изказване и аргументиране на собствена позиция.

Интердисциплинарният урок въздейства върху чувствата на учениците. Постига се учене, в което участват всички сетива. Учениците развиват въображението си и творческото начало чрез създаване на сценични и ролеви игри, рисунки, табла. С драматизациите и ролевите игри учебният материал се научава с преживяване и обсъждане. Такъв интердисциплинарен урок упражнение е подходящ след фронтално преподаване, при което са използвани различни методи като разказ, беседа, наблюдение. По-напредналите ученици имат солидни предварителни знания, които могат да използват. По-изоставащите обогатяват знанията си чрез включване по свой избор или с препоръката на учителя в интердисциплинарния урок упражнение. Така те се учат да поемат отговорност за учебния процес.

Обратна връзка за полезността на такъв тип уроци получаваме с помощта на анкета за учениците, родителите и други гости на урока. Резултатите от анкетата показват, че учениците харесват такъв тип уроци. Смятат, че са по-активни и им е по-интересно отколкото в традиционните уроци. Забавляват се, докато учат. Родителите също одобряват провеждането на такива уроци. Смятат, че децата им са мотивирани и се включват с желание, защото им е интересно.